

ARAŞTIRMALARIN YAYINLANMASI

Prof. Dr. Turgut GÖNÜL
E.Ü. Ziraat Fakültesi

Araştıracının, yurt gerçekleriyle özleşmiş güncel sorunların çözümüne yönelik yararlı bilgilerin üretimi amacıyla;

- Tutarlı bir kuram oluşturma
- Kuramla uyumlu bir araştırma (Deneysel-Survey) planlama
- Gerekli gözlemleri yapma ve güvenilir bilgileri dürüstçe toplama
- Bulguları değerlendirme ve yorumlama
- Yayınlama

olmak üzere, bir dizi işlemin başarıyla üstesinden gelmesi gerekir. Daha önce, bunlardan araştırma konusunu saptama ve planlayıp projelendirme ile ilgili temel ilkeler açıklanmıştır (Hayvansal Üretim, Sayı 11). Bu yazımızda da araştırmaların yayınlanması ilkelerine değinilecektir.

Genel İlkeler

Araştıracının yaptığı çalışmalarını yayına dönüştürmesi ve bundaki becerisi, başarısını belirleyecek ve önemli ve son aşamadır. Çalışmanın başarılı biçimde yayına dönüştürülmesi her şeyden önce, araştıracının; çalışma konusuyla doğrudan ilgili ve araştırmanın Kuram-Planlama-Değerlendirme-Yorumlama gibi çeşitli aşamalarında yararlanacağı bilgi kaynaklarını (literatür) saptama; okuma-anlama-değerlendirme, seçme ve özetleme (literatür kartları) konularında gösterdiği titizliğe, izlediği yönetime bağlıdır. Bundan başka araştıracı, çalışmasını yazılı biçime getirirken, konu üzerindeki tüm bilgisini-bulgularını ve düşüncelerini (Görüş ve Öneriler); belli bir dispozisyon uyarınca, açık ve özlü olarak ortaya koymak durumundadır. Bunu yaparken yayının bütünlüğünü gözetmesi, başından sonuna kadar düşüncelerinin birbiriyle uyumlu ve tutarlı olmasına özen göstermesi gerekir.

Yayının bölümleri ve içeriği

Araştırmalar ya örneği akademik tezlerde (uzmanlık, doktora, doçentlik ve profesörlük takdim tezleri) görüldüğü gibi ayrı bireysel yapıtlar halinde (kitapçık biçiminde) yayınlanırlar. Veya, belli bir konuda çok sayıda araştırma-inceleme v.b. nin yer aldığı bilimsel dergilerde yayınlanırlar. Yayınlanma biçimleri ne olursa olsun, yayına dönüştürülmüş bir araştırmanın, başlıca şu bölümleri içermesi beklenir. Bunlar; başlık, önsöz, içindekiler, giriş, literatür (bilgi kaynakları) bildirişleri, materyal ve yöntem, sonuçlar (bulgular) tartışma, özet, teşekkür, literatür, ekler gibi bölümlerdir. Bunlardan, önsöz-içindekiler-teşekkür ve hatta literatür bildirişleri ve ekler her zaman yayında bulunması zorunlu olmayan bölümlerdir. Diğerleri ise yukarıda bildirilen sıra uyarınca yayında-yer alması zorunlu bölümlerdir.

Başlık

Araştırmanın adı ile yazar veya yazarların bildirildiği bölümdür.

Bu bölüme hem numara, hem de, içindekiler içinde yer verilmez.

Araştırma ayrı basılarak yayınlanacaksa bu bölüm için bir tam sayfa kullanılır. Sayfayı ortalayacak biçimde araştırmanın adı (çokluk büyük harflerle) bildirilir. Bunun altına (dengeli biçimde) yazar veya yazarların adı (kimi durumda adresi) yazılır. Sayfanın en altına da, yayımlandığı il-ilçe ile yazıldığı tarih (çokluk yıl olarak) belirtilir.

Bunlardan başka, araştırmanın yürütüldüğü kuruluşun, varsa destekleyen kuruluşun da, bu bölüme ayrılan sayfanın en üstünde belirtilmesi (zorunlu değilse de) yerinde olur.

Bilimsel bir dergide yayınlanmak üzere hazırlanan yapıtlarda ise, doğrudan doğruya araştırmanın adı, yazarı (veya yazarları) bildirilmesiyle yetinilir. Yazarların adresleri ise isimler üzerine konulan simgelerle sayfanın altında verilir.

Önsöz Bölümü

Çokluk, bireysel (ayrı basılarak) yayınlanacak araştırmalarda, yazar veya yazarların istemine bağlı olarak yer alan bir bölümdür.

Bu bölümde (araştıracının veya araştıracıların) konu üzerinde ve yapıt içinde yer verilemeyecek nitelikteki genel görüşleri, çok kısa ve özlü biçimde belirtilir. Daha sonra da araştırmanın gerçekleştirilmesiyle ilgili olarak, her türlü yardımından yararlanmış kurumlara ve kişilere teşekkür edilir.

Bu bölümün araştırma amacını-önemini belirtmek ve savunmak amacıyla kullanılmasından özenle kaçınılmalıdır.

Önsöze bölüm ve sayfa numarası verilmez. Gerekiyorsa roman harfleri ile sırası belirlenir.

İçindekiler Bölümü

Genellikle, ayrı kitapçık biçiminde basılacak ve hacimli yapıtlarda bu bölüme gereksinim duyulur. Amaç yapıtın okuyucu tarafından izlenmesini kolaylaştırmaktır.

Kimi durumlarda ve özellikle fazla sayıda tablo ve şekil içeren araştırmalarda, içindekiler bölümüne ek olarak, tablo ve şekiller listesi de verilebilir.

Bu bölüme de bölüm ve sayfa numarası verilmez. Gerekiyorsa sırası roman harfleriyle belirlenir.

Giriş Bölümü

Araştırmanın birinci bölümüdür. Bu bölümde çalışma (araştırma) konusu çok kısa ve özlü bir girişle açıklanır. Bölümün yapıtta yer almasının başlıca nedeni araştırmanın amacını ve önemini vurgulamaktır. Ayrıca bu bölümde, yapıtın içeriğini tanıttıcı kısa ve özlü bilgilere de yer verilir.

Giriş bölümünde üzerinde özenle durulacak husus; bölümün yapılan araştırmanın amacını ve böyle bir amacı gütmeyen bilimsel-pratik yararının, gerekçesinin açıkca vurgulanması ve savunulmasıdır. Özellikle, ayrı bir literatür bildirileri bölümü bulunmayan araştırmalarda, amaç ve önemin belirtilmesine katkılarda bulunacak literatür bilgilere de, bu bölümde yer verilmesinde, çoğu kez, yarar vardır.

Giriş bölümünde, konuyla dolaylı ilişkisi bulunduğu savından gidilerek, gereksiz ve başkaca kaynaklarda kolaylıkla bulunabilecek tanıtıcı istatistiklere, uzun ve izlenmesi yorucu-sıkıcı açıklamalara yönelmekten kaçınılmalıdır. Örneğin, etlik piliç

üretimiyle ilgili bir melezleme denemesini konu edinen bir araştırmanın giriş bölümünde; Türkiye tavukçuluğunun dünü bugünü ve geleceği konularında, ayrıntılı bilgiler verilmesi anlamsızdır.

Literatür Bildirişleri Bölümü

Yayının iki numaralı bölümüdür.

Yayında bulunması zorunlu olmayan bir bölümdür. Ancak kimi akademik çalışmalarda (tezler) bulunması, her nedense, beklenir. Amaç, araştırmacının (veya araştırmacıların) konu ile ilgili literatüre hakimiyetini, onu okuyup anlama ve yorumlamadaki yeteneğini ortaya sermektir. Aslında, bu durum araştırmanın diğer bölümlerinde ve gerekli görülen yerlerinde literatüre yapılan atıflardan da kolaylıkla anlaşılabilir.

Nedeni ne olursa olsun, bu bölümün yer aldığı araştırmalarda, her şeyden önce konuyla doğrudan ilgili literatürden en önemlilerinin bildirilmesiyle yetinilmelidir.

Literatür özetlerinin, bunların kronolojik biçimde ve «A şu konuda çalışmış şu sonucuna varmıştır» gibi o literatürün incelenmiş olduğunu kanıtlamak güdüsüyle verilmesinden kaçınılmalıdır. Bunun yerine, yazar (veya yazarlar), araştırmanın kurgu-planlama-değerlendirme ve yorum gibi aşamalarına ışık tutan literatürü, daha çok bu sıraya göre ve gerekli görüldüğünde alt bölümlere ayırarak ve topluca ele alıp tartışarak (yorumlayarak) bildirme yolunu seçmelidir.

Literatür bildirilirken, adı tümcelerin başında yer alan yazar (veya yazarlar) için isimden sonra parantez içinde yayın yılı (veya literatür sıra numarası) bildirilir. Öte yandan ileri sürülen herhangi bir görüşü destekleyen veya verilen bilgi ile ilgili literatür, tümcenin sonunda ve parantez içinde bildirilir (soyadı-tarih verilerek veya literatür sıra numarası konularak).

Çok sayıda literatürü kapsayan yayınlarda, literatürün soyadı ve yayın tarihine göre sıralanıp numaralanmasında, yarar vardır.

Materyal-Yöntem Bölümü

Yayının üç (literatür bildirişleri bulunmuyorsa iki) numaralı bölümüdür.

İstendiğinde materyal ve yöntem olarak alt-bölmelere ayrılarak da sunulabilir. Fakat çoğu durumlarda buna gerek duyulmaz.

Bölüm, araştırmanın yapıldığı yeri, koşulları, kullanılan materyali, denemenin veya sürveyin planlama düzenini, yapılan gözlemleri (ölçme-tartma-analiz tekniklerini), rakamların elde edilme ve değerlendirme (istatistik analiz modelleri) yöntemlerini, tüm bu işlerin yapılması sırasında, varsa, ortaya çıkan aksaklıkları açık ve özlü biçimde ve en önemlisi dürüstçe ortaya koyacak nitelikte olmalıdır.

Bu bölümün, araştırmadan elde edilen sonuçların ne ölçüde güvenilir ve genelleştirilebilir nitelikte olduklarının anlaşılmasında başlıca dayanak olacağı hiç unutulmamalıdır.

Bu bölümde, araştırmada kullanılan materyal, yapılan gözlemler ve izlenen yöntem bakımından gerektiğinde literatür bilgilere atıf yapmaktan da kaçınılmamalıdır. Özellikle, söz konusu işlemler bakımından bilinenler için ayrıntılı bilgiler vermek yerine, literatür gösterilmesiyle yetinilmelidir. Bunun yerine bu bölümde, daha çok araştırmacı veya araştırmacıların varsa, kendi geliştirdikleri veya bilinen yöntemlerde yaptıkları özgün yenilikler veya değişiklikler hakkında ayrıntılı bilgi verilmelidir.

Ayrıca bölümün kolaylıkla anlaşılması ve kavranması bakımından, gerektiğinde, tanıtıcı tablo-şekil ve resimler yoluyla anlatıma yönelmesinde de yarar vardır.

Sonuçlar Bölümü

Araştırmanın en önemli bölümlerinden biridir. Konunun niteliğine göre çoğu kez alt-bölmelere ayrılarak sunulması yerinde olur. Ancak, bilimsel dergilerde yayınlanan kısa araştırmalarda buna gerek duyulmayabilir.

Bu bölümde hemen yalnızca araştırmadan elde edilen sonuçlara (alt-bölüm sıralama düzenine göre) ilişkin tanıtıcı istatistikler (gerektiğinde tablolar halinde) bildirilir. Yapılan değerlendirme (istatistik analizler) sonuçları ortaya konur. Bu arada (varsa) önceki araştırma sonuçlarına göre kıyaslama yapılır.

Bölümün amacı, araştırmadan elde edilen sonuçları herhangibir bilimsel tartışmaya girmeksizin, yalın biçimde ve açıkça ortaya koymak, varsa bulguların literatür bilgilere göre yerini belirlemektir.

Araştırma sonuçlarının literatür bilgilerle karşılaştırılması kesinlikle bir tartışma niteliği taşımaz. Bu unutulmamalıdır.

Sonuçların, kolaylıkla anlaşılıp kavranmasına yaraması bakımından gerektiği ölçüde tablo, şekil ve resim yoluyla anlatıma yönelinmelidir. Tablo-şekil ve resimleri tanıtıcı başlıklar, özlü ve açık olmalıdır. Tablo ve şekiller üzerinde uzun-yorucu ve gereksiz yazılı açıklamalardan ve yinelemelerden de özenle kaçınılmalıdır.

Tartışma Bölümü

Araştırmadan elde edilen sonuçların topluca irdelenip, yorumlandığı bölümdür. Bu bölümde yazar (veya yazarlar), herşeyden önce, yaptığı araştırma ile ortaya attığı kuramın (hipotez) ne ölçüde bilimsel-pratik bir yasaya dönüştüğünü belirleme olanağı bulur. Bu arada, bulgularını (literatür bilgileri de kullanarak) bilimsel ve pratik yarar ve uygulama açısından da eleştirip yorumlar.

Ayrıca bu bölümde, konu ile ilgili olarak, eksik kalan yönler, yeni araştırma gereksinimleri gibi konularda da, kişisel görüş ve önerilerin bildirilmesi yerinde olur.

Araştırmadan elde edilen sonuçların herhangi bir yorum ve görüş belirtilmeksizin özet biçimde yinelerek, sunulması, literatür bilgilerle karşılaştırılması, tartışma değildir.

Kimi araştırmalarda, sonuçlar ve tartışma birlikte ve tek bir bölüm olarak sunulur. Aslında bu eylem, çoğu kez, araştırmacının yaptığı çalışma, bulgular ve genel olarak konu üzerinde yorum verebilecek kadar, yeterli bilgi ve görüşe sahip olamasından kaynaklanmaktadır. Sonuçlar ve tartışmanın birlikte verilmesi, aynı zamanda, tek başına sonuçların anlaşılmasını da güçleştirmektedir. Bu eğilim ancak, bilimsel dergilerde yayınlanan kısa ve dar kapsamlı veya az sayıda hipotezin denetimini amaçlayan araştırmalarda hoşgörülebilir. Özellikle, birbirini tamamlayan çok sayıda bilimsel hipotezin bir arada denetimi içeren araştırmalarda, tartışmanın ayrı bir bölümde yapılması hem çok yararlıdır, hem de kaçınılmazdır.

Özet Bölümü

Araştırmanın kapsamını, elde edilen başlıca sonuçları ve irdelenen hipotez (veya hipotezler) hakkında varılan yargıyı kısa ve öz biçimde belirleyecek nitelikte olmalıdır.

Bu bölümde, araştırmanın diğer bölümlerinde yer alan sonuçlara ilişkin ayrıntılı bilgi ve tabloların verilmesinden kesinlikle kaçınılmalıdır. Bunun yerine, daha çok yapılan çalışmanın amacı ve sonucunun ilk bakışta anlaşılmasına, özen gösterilmelidir.

Özellikle bilimsel dergilerde, yayınlanmak üzere hazırlanan araştırmalarda özet bölümünün yerine kısa özet (Abstrakt) hazırlanması yoluna gidilir. Bu kısa özet (yabancı dilden tercümesiyle birlikte) araştırmanın başlangıcında verilir.

Kitapçık halinde yayınlanacak araştırmalarda, özet bölümünün göreceli olarak biraz uzun tutulması hoşgörülebilir.

Yabancı dilden verilen özetin, türkçe özetin tam karşılığı olması zorunlu değildir. Anlaşılabilir olması önemlidir. Bu tip ten özetin, kimi durumlarda, daha ayrıntılı olması da sakıncalı değildir.

Yabancı dilden özette kullanılan deyimlerin, kesinlikle türkçeden tercüme olmamasına, o dilde yerleşmiş karşılıklarının kullanılmasına özen gösterilmelidir. Örneğin kalıtım derecesi karşılığı olarak, "degree of heredity" yerine heritability deyim i kullanılmalıdır. Tümceler in kuruluşu bakımından da, o dille özgü bir yapı oluşturulmalıdır.

Özet bölümü numarasız başlıklı olmalıdır.

Teşekkür Bölümü

Kitapçık biçiminde yayınlanan araştırmalarda teşekkür için ayrı bir bölüm açılması yerine, önsöz yöntemine başvurulmalıdır.

Daha çok bilimsel dergilerde yayınlanan araştırmalarda, gerek iyorsa, yer verilir.

Bölüm özlü-açık-içten ve kısa olmalıdır. Özellikle konuşma dilinde yer alan «sayın, sevgili, biricik v.b.» gibi deyimlerle, abartılmış ve içtenliği kuşku götürebilecek ifadelerden arıtılmış olmalıdır. Hele, akademik tez çalışmalarında bu konuda çok duyarlı davranılmalıdır.

Teşekkür bölümüne konu seçilen kişi ve kurumlar olabilir. Araştırmanın gerçekleşmesine (herhangibir aşamasında) bilimsel-yönet sel veya parasal yönden katkıda bulunulmuş olma teşekkür için başlıca koşul sayılmalıdır.

Bölüm numarasız başlıkla bildirilir.

Literatür Bölümü

Yayın içinde anılan tüm bilgi kaynaklarını (yerli-yabancı) kapsamalıdır.

Literatür, yazarın (veya yazarların) soyadı ve yayın yılı ilkesine göre sıralanır. Yazarı bilinmeyen yayınlar için sıralamada Anon deyimi ve yayın yılı esas alınır (örneğin Anon, 1979 gibi).

Literatür bildirmede soyadları aynen yazılır. İlk isimler ise yalnız baş harflerle belirtilir. Daha sonra yayın yılı, yapıtın adı, yayımlandığı dergi cilt numarası, sayı numarası ve yapıtın sayfaları bildirilir. Kitap ve benzeri bireysel yapıtlarda ise kapakta yer alan isim kullanılır. Ayrıca yayınlanan kuruluş ve yeri bildirilir.

Bilimsel dergilerde yayınlanan kısa araştırmalarda yazar-yıl-yayımlandığı yer ilkesi ile de literatür bildiri yoluna gidilebilir. Örneğin yabancı ülkelerdeki kimi bilimsel dergilerde görülen bu yöntemi daha çok bir özenti sonucu izleme eğilimi yurdumuzda da vardır. Ancak, literatürün adının tam olarak verilmesi yurdumuzdaki diğer araştırmacılara yardımcı olunması yönünden daha yararlıdır.

Daha önce de değinildiği gibi, çok sayıda literatürü içeren araştırmalarda literatürün numaralanması kolaylık sağlar.

Bu bölüm de numarasız başlıkla bildirilmelidir.

Ekler Bölümü

Kitapçık niteliğinde yayına hazırlanan hacimli araştırmalarda yer alan bir bölümdür. Özellikle jüri incelemelerine sunulacak akademik tezlerde görülür.

Bölümün başlıca amacı; yayın içinde yer verilemeyen ve materyal, gözlemler, istatistik analizlere ilişkin ayrıntılı bilgilerin (tablo, şekil, resim) yapıta eklenmesidir.

Ekler bölümü, konu gereği, alt bölümlere ayrılarak da hazırlanabilir. Yayının içinde, gerekli görülen yerlerde EK'lere atıf yapılması ve bu yolla yayının diğer bölümleri ile ilişkisinin kurulması ise zorunludur.